

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р **Яни Михайлов Милчаков**

за дисертационния труд

на **Пламен Антов Петков**

на тема

„1880-те: литература и философия на историята. Вазов. Авторска воля и vs. памет на творбата”

за придобиване на образователната и научната степен **„доктор на науките”** по професионално направление 2.1. Филология (Българска литература)

1. Общо представяне на дисертационния труд

Докторската теза на Пламен Антов „1880-те: литература и философия на историята. Вазов. Авторска воля и vs. памет на творбата” е разработена на 321 страници. Приложеният от автора комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с изискванията на З Р А С Р Б и [Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за литература към Б А Н](#). Публикуваните досега в научния печат части от дисертацията, тематично пряко свързани с нея статии и студии, и общата линия с предишни книги на автора (като „Яворов – Ботев: модернизъм и мит. Атавистичната памет на езика”, 2009) представят изследователските интереси и резултатите от работата на Пламен Антов сред литературоведската общност, в която той е спечелил авторитет и признание на талантлив литературен историк, инициативен участник в научния живот и оригинален поет. Като структурно оформяне, докторската теза и авторефератът са изпълнени отчасти според формалните стандарти с очевидния облик на подготвена за печат книга.

2. Актуалност на тематиката, методология на изследването и приноси на труда

Докторската дисертация на Пламен Антов трябва да бъде осмислена като забележително явление в съвременния литературоведски контекст и характерните за него тенденции. Трудът се появява в момент на видима реактуализация на изследователския интерес към «големите» имена и книги на класиците (като цялостно творчество), към интегрални по художествените си доминанти периоди и йерархии на Канона (при естественото реинтерпретаторско новаторство спрямо традиционния позитивистичен историографски модел «живот, дело, съвременници», а в контрастен паралел разликата с постмодернисткия афинитет към «маргиналното» и «неслучилото се» е също очевидна). Изследването на Пламен Антов притежава не само всички качества, които гарантират неговата защитимост като академичен труд. В него откриваме и онези, несводими до стандартно рецензентско изброяване достойнства,

които трябва да съдържа всеки литературоведски разказ, ако е създаван от талантлив и оригинален автор с амбицията да надхвърли тесните рецептивни рамки на чисто професионалния кръг и да достигне като книга до своите компетентни читатели с литературни и общокултурни интереси, да навлезе в практиката на литературни педагози и в полезрението на хуманитаристи от други дисциплини. В духа на винаги условните, метонимични, академично бюрократизирани и донякъде натрапени заключения върху „интердисциплинарната методология” на едно литературноисторическо изследване може да се каже, че многогласието на периода и многогласието на Вазовото творчество са предопределили и многогласието на интерпретаторските решения на Пламен Антов – важни наблюдения, анализи и изводи в „1880-те: литература и философия на историята. Вазов. Авторска воля и vs. памет на творбата” са внушени убедително, макар и не винаги безконфликтно в различни интерпретаторски стилове. Разпознаваме ги като метафизична рефлексия и фактологично документиран историзъм, като културна антропология, етнопсихологическа есеистика и психология на историческите манталитети, като философия на историята, митологична критика, психоанализа и критика на идеологиите (или своеобразна „политическа естетика”). Трудът далеч надхвърля заявената си цел: „да се реабилитира Вазов не просто като националмитолог, като „идеолог на нацията /.../, а и като пълноценен философ на историята и колективното българско битие в нея.” С малко болезнената, но вярна в контекста си метафора за „разцепването на Вазов” Пламен Антов насочва своя читател към нещо, усещано от него, но обикновено засенчвано от монументалната сянка на „литературния патриарх”. Авторът разкрива как Вазовата **индивидуална писателска модерност** прониква зад епическата изобразителност, епопейната глорификация, идеологическите императиви, социалния критицизъм и моралистката медитация за **съдбата на общността**. Започвайки от жанровата дефиниция във встъпителните глави «Българският карнавален роман», «Българският карнавален роман (продължение). Вечност, история, разказ» и от тезата, че „Под игото” не е роман, а една народна книга, облъхната от аурата на народно-празничната карнавалност”, авторът успява в сериозна степен да придаде нов смисъл на термина «карнавалност». Ученият реагира на неговия дискурсивен диктат автономно - като конструира актуална изследователска перспектива извън нейния (спорен) теоретичен и културноисторически „бахтинологичен” контекст. Това той постига с пронизателни наблюдения, изненадващи културни паралели, оригинални хуманитаристки рефлексии върху идеи, текстове, фикционални и исторически характерологични типове, но и със задължителните съмнения на «най-българската» «пента»лема пред тълкуването на Вазов в такъв аспект: «етнография? - «ускорено развитие» към Рабле и Ренесанса?- синтезиращо художествено пионерство? – обществена и литературна педагогика в името на националната идеология?» Проблемът обаче с дефинирането на „карнавалните” думи, жестове, ритуали, манифестации (религиозни и социални травестии, ядене, пиене, сексуални ексцесии и пр.) собствено като карнавални остава у всеки, който оперира с тях, остава и у Пламен Антов. Повече от половин век литературоведи, културолози и просто коректни читатели на Бахтин очакват (и, изглежда, няма да дочакат)

категоричен отговор на въпроса - дали карнавалното с всички негови гротескни жестове идва, тласнато „от недрата“ на „народната смехова култура“, или в някаква степен е вградено в механизма на социално равновесие, който все пак функционира в системата на официалната култура? Има отговор другият, също много важен въпрос: а еднакви ли са по своята символична ценност, културен обхват и социална сила карнавалните жестове във фолклорната седянка, на парижкия ренесансов плащад, по белочерковския сокак от „Под игото“ и сред джунглите на Амазонка (като във филма на Мел Гибсън „Апокалипто“?). Отговорът гласи ясно: „Не, не са и с това всеки интерпретатор ще трябва да се съобрази“. Заслужава признание и буди очаквания (не само номиналната) поява в заглавието на «80-те» години като обозначение на едно изключително интересно литературно десетилетие. То обаче няма общовъзприемана доминанта, няма и установен фразеологично вербализиран «ореол» в литературната историография (на какъвто се радват 90-те години на XIX в. като «време на нови, модерни естетически, художествени и ценностни търсения»). 80-те години най-често са описвани като литературен период на «естетическа ферментация». Естествено и активно предимство в нейните процеси има ретроспекцията към героите, подвизите, идеалите и заветите на Възраждането, които мотивират силната мемоарна вълна и драматичните сблъсъци, които тя предизвиква сред читателската публика и на общественополитическата сцена, но статията *"Осветление на българската поезия"* на мистериозния Г. З-ч. от списание "Зора" през 1885 г. пък според мнозина манифестно сигнализира появата на българската модерност доста преди „Мисъл“. Пламен Антов успява да внуши рядко забелязвани параметри в интегралността на това литературно десетилетие в главите *„История и повторение: 1885 От Първи към Втори български Златен век и след това“* и *«Вазов – Паусий: „отместената“ философия на историята“*. Изследователят ни въвежда ерудирано, диалогично и увлекателно в културните климати, политически обрати, обществени конюнктури и човешки страсти, които вече 130 години доминират със свои акценти върху различните и силно конфронтирани интрепретации на З. Стоянов - от „исторически овчар“ и „хроникьор очевидец“, през „безискусен, но увлекателен разказвач“ и „еклектичен писател“- до „автор на енциклопедия на националния космос“, „творец на българския наративен репертоар“. Пламен Антов вижда нагласата на З. Стоянов като исторически писател и мемоарист в специфичния историзъм на XIX век с неговите противоборства между сциентичната вяра в „обективизма“ и „точността“ на позитивистичните методи, моделите на породената от тях биографистика, метафизичните прозрения в „духа на миналото“ и патетиката на етнополитическата инструментализация на историята. В тази инструментализация, която предопределя впрочем историческото мислене, говорене и писане на българското Възраждане, авторът вярно и на място посочва важността на самите наративни техники, (заради които някога самата история е била смятана изключително за реторична форма на пропагандно ораторство). (Самият Захари впрочем с признанията си „аз не пиша романи“ ↔ „аз не пиша история“ ни е завещал поне един от верните ключове към творчеството си). Страници от тази глава в изследването на Пламен Антов могат да бъдат четени като интересна и оригинална реконструкция на въстаническият манталитет, засвидетелствуван и разказан от З. Стоянов и други летописци, в романа „Под игото“, и

като метаинтерпретация на интерпретаторски „топоси”, биографични и митове. Архаични суеверия и модерни просветени идеи за „българското либертè”, съзаклетническа потайност и юнашка показност - бабаитлък, сила и слабост, патриархална ритуалност и модерна гражданска солидарност, възторг и отчаяние, мартирологичен аскетизъм и „раблезиански” прекалености, битова анекдотичност и посветено духовно извисяване са вплетени в „хаос”, който по различен начин оценяват всички изследователи на „Записките...”, но Пламен Антоу успява да следва своята тема с преобладаващ акцент върху митологизиращите механизми и модели на повествователния биографизъм (при биографиите на Хр. Ботев, В. Левски, Чардафон Велики). Национална митология обаче, изградена с толкова разнообразни идеологически импулси и полемичен наративен „арсенал”, както е у З. Стоянов, в споровете около „историчността” на „Под игото” и т.н. вече и като разказ носи структурните белези на силните политически противоборства, още по-остри и драматични в неясния и кризисен външнополитически статут на следосвобожденска България. Може би, под въздействие на «саговите» коннотации в главите «Вазов – Ботев: матриархът и синът. Към българския „семеен комплекс”, „Големият отсъстващ: Вазов и Ботевият мит» се замислих как да изразя условно, кратко и в жанра на научния отзив силния си колегиален интерес и чисто читателското удоволствие, които предизвика у мен изследването на Пламен Антоу. В дългата традиция на задължително големите като книжен обем и невинаги силните като концептуална оригиналност студии върху Вазов Пламен Антоу е написал един от редките в литературознанието ни интелектуален роман за идеите, думите и говорителите, които ги внушават на българското общество и култура.

3. Критични забележки и препоръки

Единствената ми препоръка - тези „романови” белези да бъдат открити при последната редакция преди задължителното му издаване като книга. С естествено предполагаем извънлитературоведски отглас тя трябва да привлече читателя и с някои романови „атрактивираня” в архитектуриката на текста.

4. Заключение

С пълна убеденост в оригиналността, приносния характер, високите научни качества и актуалното културно значение на труда на доц. д-р Пламен Антоу предлагам на почитаемото Научно жури да му присъди научната степен „доктор на науките”.

Изготвил становището:.....

13. 10. 2016

(проф. д-р Яни Милчаков)